

Адреса матеріалу: [//yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/strah-i-nenavist-u-gaazi-manipulyaciyi-dovkola-ratifikaciyi-rimskogo-statutu-mizhnarodnogo-kriminaln.html](http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/strah-i-nenavist-u-gaazi-manipulyaciyi-dovkola-ratifikaciyi-rimskogo-statutu-mizhnarodnogo-kriminaln.html)

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ВІВТОРОК, 10 ГРУДНЯ 2019 Р., 12:09

«Страх і ненависть у Гаазі»: маніпуляції довкола ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду

ТАРАС ЛЕШКОВИЧ, ---, ЕКСПЕРТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, К.Ю.Н.

У зв'язку з набранням чинності 30.06.2019 р. ч. 6 ст. 124 Конституції України, в якій говориться про можливість ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду (*далі — МКС*), протягом останніх місяців в експертному середовищі знову почали активно обговорювати це питання. До того ж ця тема є актуальною у зв'язку з проведенням 2-7.12.2019 р. Асамблеї держав-учасниць МКС та публікацією звіту Прокурора МКС за 2019 р.

Можлива ратифікація Римського статуту породила чимало міфів та непорозумінь, які вже неодноразово спростовували науковці, експерти, правозахисники та журналісти. Із закликом якнайшвидше ратифікувати Римський статут до України нещодавно звернулася Коаліція за Міжнародний кримінальний суд — глобальна мережа з понад 2500 громадських організацій зі 150 країн.

Міфи та маніпуляції довкола ратифікації Римського статуту

Здавалося б, що ця тема давно проаналізована, міфи спростовані, обґрунтована необхідність ратифікації та користь Україні від такого кроку. Незважаючи на практичну однаковість фахівців з міжнародного кримінального права, підтримку правозахисних організацій та зобов'язання України ратифікувати Римський статут відповідно до ст. 8 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікація досі викликає певний супротив з боку деяких членів експертного середовища. Проте їхні аргументи проти ратифікації Римського статуту свідчать про неповне розуміння природи МКС та правових наслідків ратифікації або маніпулювання темою. Зокрема, 28.09.2019 р. у «Дзеркалі тижня» була опублікована стаття Олександра Чебаненка «Римський статут — пастка для України». Стаття містить низку фактологічних неточностей та напівправд щодо Міжнародного кримінального суду, які вказують на бажання автора за будь-яку ціну обґрунтувати негативне ставлення до ратифікації Римського статуту.

Юрисдикція МКС щодо агресії та тероризму

Обмежуючись обсягом статті, неможливо детально проаналізувати та спростувати всі тези автора, тому зупинимося лише на кількох. Зокрема, автор стверджує, що юрисдикція Суду поширюється на «закороткий перелік злочинів» та не охоплює такі злочини як агресія та тероризм. Водночас автор зауважує, що злочин агресії з'явився у Статуті МКС у липні 2018 р. та можуть розслідуватися випадки агресії, вчинені після цієї дати. Загалом, юрисдикція МКС щодо агресії є одним з аргументів за ратифікацію Римського статуту, адже МКС може розслідувати випадки агресії лише щодо тих країн, які ратифікували його статут. Заяви ВРУ

про визнання юрисдикції МКС, подані у 2014 р. та 2015 р., не дозволяють Суду вивчати можливі факти агресії щодо України. Водночас агресія РФ проти України може розглядатися як тривалий злочин, який розпочався в лютому 2014 р. і триває досі разом з окупацією території України РФ.

Щодо непоширення юрисдикції МКС на злочин тероризму, то можна зауважити, що жоден міжнародний кримінальний суд не мав прямої юрисдикції щодо тероризму. Єдиним винятком є Спеціальний Трибунал щодо Лівану, створений на підставі резолюції Ради Безпеки ООН 1757 спеціально для розслідування терористичної атаки, в якій загинув тодішній прем'єр-міністр Рафік Харірі (також під час атаки загинула 21 людина та поранено понад дві сотні осіб). Можна погодитися з автором, що непоширення юрисдикції МКС на злочин тероризму є недоліком. Проте це не є підставою не ратифікувати Римський статут. Адже ратифікація жодним чином не вплине на право та обов'язок України розслідувати вчинені на її території терористичні акти, але надасть додаткові можливості розслідувати ті злочини, які підпадають під юрисдикцію МКС. До того ж, ратифікувавши Римський статут, Україна матиме можливість підіймати питання про внесення змін до Статуту і поширення юрисдикції МКС на злочин тероризму.

Рейс МН17 та Міжнародний кримінальний суд

Далі автор безапеляційно заявляє, що за логікою Суду, знищення рейсу МН17 — не воєнний злочин. Такий висновок автор робить на підставі того, що «для Статуту не є воєнним злочином знищення цивільного об'єкта, про яке буде заявлено як про ненавмисне». Наразі Офіс Прокурора МКС попередньо вивчає ситуацію в Україні та у звіті за 2018 р. вказує серед можливих воєнних злочинів, вчинених на Сході України, умисний збройний напад, якщо відомо, що такий напад міг спричинити випадкову загибель чи тілесні ушкодження цивільного населення (ст. 8(2) (b) (iv) Римського статуту). Знищення рейсу МН17 може кваліфікуватися саме за цією статтею. Окрім того, ст. 30 Статуту передбачає поняття суб'єктивної сторони злочину і чітко вказує, що для цілей МКС злочин вважається здійсненим умисно, якщо особа збиралася вчинити певну дію і бажала настання певного наслідку або усвідомлювала можливість його настання за звичайного перебігу подій. Тому висновок автора про те, що юрисдикція МКС не буде поширюватися на знищення рейсу МН17, є передчасним та необґрунтованим.

Стан інтоксикації як підстава звільнення від кримінальної відповідальності

В іншому місці автор стверджує, що відповідно до Римського статуту обставиною, яка виключає відповідальність, є «стан інтоксикації, який позбавляє можливості розуміти протиправність або характер поведінки або співвідносити дії з вимогами закону». Таке твердження є лише частково правдивим. Дійсно, ст. 31 (1) (b) звільняє від кримінальної відповідальності за дії, вчинені у стані інтоксикації, за винятком випадків, коли особа добровільно піддалася інтоксикації. Тому фактично особа може бути звільнена від відповідальності за цією підставою лише в тому випадку, якщо її насильно ввели у стан інтоксикації.

МКС та ООН

Автор правильно зауважив, що Суд не є інституцією ООН і виконання його рішень залежить від добровільної згоди держав, адже Суд не має власних правоохоронних органів. Проте всім добре відомо, що більшість цих недоліків стосується також рішень інституцій ООН, яка теж не має власних правоохоронних органів. Бажання співпрацювати чи не співпрацювати зі Спеціальними процедурами ООН залежить виключно від волі держав. Невиконання рішень Міжнародного суду ООН не тягне за собою накладення санкцій з боку ООН. До того ж єдиним органом ООН, уповноваженим на накладення санкцій, вважається Рада Безпеки, де РФ є постійним членом і володіє правом вето. Тому жоден міжнародний суд чи міжнародна слідча комісія не зможуть проводити розслідування на території РФ без її добровільної згоди.

Судан, Південно-Африканська Республіка та МКС

Можна погодитися з висловленою автором критикою щодо неефективності МКС, проблеми якого добре відомі й давно обговорюються в міжнародному середовищі. Чимало проблем з ефективністю пов'язані з небажанням держав співпрацювати із Судом. Проте автор або замовчує такі факти, або перекручує та перебільшує наявні проблеми. Зокрема, автор стверджує, що «МКС нічого не зробив для арешту суданського Президента», коли той відвідував Південно-Африканську Республіку, яка була готова його видати. Пряма цитата автора: «Після цього Південно-Африканська Республіка (а слідом за нею Бурунді та Гамбія) вийшла з Римського статуту, пояснивши, що більше не довіряє МКС, який не захотів заарештувати злочинця на території країни-учасниці Статуту».

Насправді, ситуація з візитом Президента Судану до ПАР була абсолютно протилежною до описаної автором. МКС було відомо про запланований візит Президента аль-Башира до ПАР і Суд звернувся до Уряду ПАР з вимогою арештувати його та передати до МКС. Уряд ПАР відмовився це робити, мотивуючи відмову тим, що це суперечитиме їхнім міжнародним зобов'язанням стосовно Судану, а також порушує загальноприйнятий міжнародний звичай щодо імунітету глав держав від кримінального переслідування в інших державах.

Саме це стало причиною спроби ПАР вийти з Римського статуту (конфлікт між вимогами МКС арештувати Президента аль-Башира та імунітетом Глави держави). Проте така спроба була невдалою, адже Високий суд Південної Африки виніс рішення, яким визнав, що Уряд не може вийти з міжнародного договору без згоди Парламенту. До сьогодні такої згоди Парламент не надав і ПАР залишається державою-членом МКС. Окрім того, МКС проводив формальні слухання щодо відмови ПАР співпрацювати із Судом.

Подібна ситуація склалася з Гамбією, яка після приходу до влади законно обраного Президента Адама Барроу заявила про відмову виходити з МКС. В цьому можна легко переконатися, якщо зайти в розділ держав-членів МКС на вебсайті Асамблеї держав-членів.

Компліментарність як основоположний принцип роботи МКС

Також не витримує критики теза автора про те, що Нідерланди не звернулися до МКС для розслідування збиття Боїнгу МН17. При цьому автор описує позицію Нідерландів, які бажають самостійно розслідувати цей злочин і не потребують допомоги МКС. Далі автор висуває в одному реченні взаємосуперечливі твердження, що «Римський статут обмежує суверенітет держав, а МКС працює за принципом компліментарності, тобто може бути залучений лише тоді, коли національні правоохоронні та судові органи заявляють про неспроможність чи небажання вести власне розслідування». Незрозуміло, яким чином Римський статут обмежує суверенітет держав, якщо МКС залучається тільки тоді, коли національні правоохоронні та судові органи заявляють про неспроможність чи небажання вести власне розслідування?

Автор підсумовує, що «Україна, як і Нідерланди у справі МН17, має розслідувати кримінальні справи щодо Євромайдану, Криму й Донбасу та передавати їх до своїх національних судів». З такою позицією складно не погодитися. Проте автор упускає важливу деталь щодо того, що ратифікація Римського статуту жодним чином не ускладнить процес розслідування цих злочинів в Україні. Загалом, ратифікація Римського статуту принесе Україні низку переваг, не додаючи жодних додаткових ризиків.

Переваги ратифікації

Насамперед, МКС є одним з інструментів, які Україна використовує на міжнародній арені з метою відсічі агресії РФ, поряд з низкою позовів до інших міжнародних судів. Росія дуже чутливо реагує на будь-які негативні для неї рішення чи позиції міжнародних інституцій. Після переходу МКС до стадії розслідування ситуації у Грузії та публікації звіту щодо

попереднього вивчення ситуації в Україні, Росія відкликала свій підпис під Римським статутом, протестуючи проти такого «недружного» кроку Суду.

Україна може використовувати провадження в МКС та позицію Офісу Прокурора як один зі своїх правових аргументів в інших міжнародних судових спорах, як елемент дипломатичного тиску на РФ та консолідації міжнародної спільноти для захисту своїх інтересів. Ратифікувавши Римський статут, Україна лише підтвердить серйозність своїх намірів щодо дотримання прав людини, побудови демократичного суспільства та притягнення винних у вчиненні злочинів до відповідальності. Таким чином, Україна підтвердить свою надійність як міжнародного партнера, зокрема в контексті ст. 8 Угоди про асоціацію з ЄС.

До того ж Україна не отримає жодних додаткових ризиків. Подавши у 2014 р. та 2015 р. заяви про визнання юрисдикції МКС щодо подій у Криму та на Сході України, ми вже прийняли всі можливі ризики. Право держави визнати юрисдикцію МКС стосовно конкретної ситуації без ратифікації Статуту передбачене ч. 3 ст. 12 Римського Статуту. Ця норма Статуту чітко вказує, що держава, яка визнає юрисдикцію МКС, повинна співпрацювати із Судом без будь-яких затримок чи винятків. Росія або афілійовані з нею організації вже тепер можуть подавати до МКС матеріали про можливе вчинення злочинів українськими посадовими особами чи військовими.

Відкликання поданих у 2014 р. та 2015 р. заяв буде не лише серйозним ударом по нашій репутації та переведе Україну в розряд країн, які не поважають міжнародне право, але й не скасує юрисдикцію МКС щодо ситуації в Україні. Простіше кажучи, навіть якщо Верховна Рада 01.11.2019 р. відкличе подані раніше заяви, то в МКС залишиться юрисдикція щодо подій на території України з моменту подання заяви у 2015 р. до моменту її відкликання, тобто до 31.10.2019 р.

Підсумок

Україна вже взяла на себе всі зобов'язання за Римським статутом та можливі ризики. Відтягуючи ратифікацію Статуту, Україна просто відмовляється від репутаційних бонусів, які може отримати від такого кроку та від процедурних прав держав-членів МКС. Дивним чином противники ратифікації Римського статуту не сприймають цих очевидних аргументів та наводять низку можливих ризиків, які чекатимуть на Україну у разі ратифікації (порушення кримінальних справ проти українських військових у третіх країнах, що зовсім не стосується МКС та жодним чином не залежить від ратифікації чи не ратифікації Римського статуту).

Насправді, Україна вже прийняла всі потенційні ризики, подавши заяви про визнання юрисдикції Суду, проте за попередні роки жоден з них не став реальним. Натомість ратифікація Римського статуту дозволить Україні перейти з розряду об'єктів міжнародного права в розряд суб'єктів, принаймні у відносинах з Міжнародним кримінальним судом.

Copyright © 2010-2021 Юридична газета
Всеукраїнське професійне юридичне видання

Ця копія для особистого некомерційного використання. Поширення і використання цього матеріалу регулюється нашим абонентським договором і законом про авторське право. Для неособистого користування або замовити кілька копій, будь ласка, зв'яжіться з видавництвом.

Реєстраційне свідоцтво КВ №11259-139ПР від 24.05.2006 р.

www.yur-gazeta.com